

ПРОБЛЕМИ НА ЛИТЕРАТУРНАТА АНКЕТА

ПРОДЪЛЖЕНИЕ НА ТРАДИЦИЯТА

Иван Сарандев

Когато през 1974 г. към Института за литература при БАН бе сформирана група за литературно анкетиране, тя не започна своята работа от нулево равнище, а имаше пред себе си нагрупан преди това опит: анкети за Яворов, Вазов и Йовков. И една от задачите ѝ беше да го анализира и обобщи, да тръгне от постигнатото и като приложи съвременна научна методология, да го приведе в хармония с изискванията и потребностите на съвременната литературна историография.

Анкетите предлагат богата и разнообразна информация от най-различно естество. В зависимост от индивидуалните интереси на читателите в тях могат да се намерят сведения и оценки за всичко или почти всичко, което ги интересува. Разбира се, на първо място, биографични сведения, при това поднесени от самия писател. Например страниците, посветени на семейството и детството, в почти всички анкети са едни от най-увлекателните и ценните. Писателите изнасят много нови факти за своето семейство и детството, за учителите си, за първите си стъпки в литературата. Но несъмнено, биографичните сведения, колкото и полезни да са, едва ли са най-същественото в авторските откровения. Кръгът от въпроси, които се дискутират в беседите, е извънредно широк. Важно е да се отбележи обаче, че писателят не се задоволява само пасивно да информира например как е възникнал художественият замисъл на далена творба, но дава и своя оригинална интерпретация. А тая интерпретация може да послужи за отправна точка при анализа и тълкуването на произведението. Нещо повече — при нейното наличие е немислимо да се прави анализ, без да се вземе под внимание авторската самопреценка и тълкуване. Изобищо анкетите вкарват в обръщение нов литературен материал не само по отношение на фактите, но и главно по отношение на тяхното осветляване и тълкуване.

Досега като самостоятелни книги са излезли шестнадесет анкети за: Емилиян Станев, Ламар, А. Гуляшки, Ал. Геров, Г. Караславов, Д. Жотев, Чудомир, Мл. Исаев, Т. Траянов, Ил. Волен, В. Иванов, Калина Малина, Ив. Мартинов, Кр. Григоров, Г. Стоев и Д. Овадия. Редколегията на поредицата и научният съвет на института приеха за печат още и анкети с Хр. Радевски, Ел. Багряна, М. Ягодов, К. Калчев, Ем. Манов, Ив. Мирчев, Е. Каранфилов, Б. Божилов и А. Тодоров. Предстоят да се приемат за печат анкети с Ив. Радоев, В. Андреев, Ив. Аржентински, П. Незнакомов и др. В процес на работа са още редица книги. Приетата дългосрочна програма се осъществява планомерно. За съжаление забавя се издаването на готовите ръкописи в издателствата, което се отразява не особено благоприятно върху дейността на групата.

В своята съвкупност литературните анкети са своеобразна литературна история на България, изградена чрез житейската и творческа съдба на отделни писатели. Нашата културна и литературна общественост правилно оцени значението и стойността на новата библиотечна поредица. В печата и другите средства за масова информация те получиха висока оценка, придружена с някои основателни препоръки за отделни автори и за поредицата като цяло. По повод

анкетата за Е. Станев сп. „Иностранна литература“ писа: „Тази серия е непосредствено свързана с основната дейност на литературния институт — създаването на пълна история на българската литература.“ А съветската литературоведка Е. Варварина пише: „Книгата дава илюзия за живо общуване с Е. Станев. Точно възпроизведените беседи способствуват за всестранно разкриване на характера, темперамента, предават особеностите на неговата реч, маниера му на изразяване — с една дума, разкриват писателската природа в цялата ѝ сложност.“

В чешкото сп. „Творба“ известният българист проф. д-р Зденек Урбан рецензира анкетата за В. Иванов. След като изразява съжалението си, че в Чехословакия книги от този жанр „ние все още нямаме“, той заключава: „Книгите от този вид имат своя вътрешна художествена структура, доста своеобразна, но винаги изградена така, че да покаже общия стремеж: да се изгради автопортрет на писателя, за да бъде обяснен неговият жизнен и творчески път. . . По такъв начин възниква една увлекателна и ценна книга, която между другото в много отношения задълбочи досегашните ни познания за българския културен живот през последните шест десетилетия изобщо.“

Днес е все още рано да се правят категорични изводи и оценки — както за стореното, което продължава да се досътворява, така също и за онова, което предстои да бъде направено. Но все пак налице са два момента, които са безспорни.

На първо място, че литературните анкети са едно богатство и обогатяване на нашата духовна култура. От него ще се ползват не само съвременниците, но и ония, които идат след нас. И на второ място, факт е, че нашата културна и литературна общественост прие анкетите и по този начин поопри тяхното съществуване и развитие. Преди десет години малцина познаваха жанра литературна анкета. Днес терминът трайно навлезе в литературното ни всекидневие. А това означава, че анкетите се включиха в духовния свят на читателите. Един акт на признание, който задължава много.

КРИТИЧЕСКА ПРЕЦЕНКА

Александър Йорданов

Поредицата „Литературни анкети“ на Института за литература при БАН представлява новаторско продължение на традициите на литературното анкетиране, положени у нас от литературоведи като Иван Шишманов и Михаил Арнаудов. В методологически аспект поредицата значително осъвременява и многостранно функционализира някогашната психобиографична „разпитна метода“. За разлика от миналото тя до голяма степен потиска претенциите на психологията на литературното творчество по отношение на „магията на творческия процес“ и поставя своя методологически акцент върху цялостното и изчерпателно изследване на житейския и творческия път на анкетирания. По този начин анкетите допълват и коригират литературно-историческото познание, обогатяват го не само с езика на фактите, но и с езика на личностно-творческата интерпретация. Те имат амбицията да погледнат от „нов“ зрителен ъгъл житейското и творческото битие на редица видни представители на художествената ни интелигенция и да документират техните възгледи, оценки, мнения по проблеми от естетически, литературно-исторически и социален характер. Заедно с това анкетите извеждат на „бял свят“ от мрака на забравата огромно количество специфично литературоведски документален материал, резултат както от личните спомени на анкетирания, така и от целенасочената подготвителна изследователска работа на анкетатора. В тях оживяват чрез личното субективно виждане и отношение важни моменти от националната литературна и социокултурна история. Очертават се „портретите“ на повече или по-малко известни творци и приятели на литературата от близкото и по-далечното минало, много от които нямаха, за добро или за лошо, щастливата съдба да доживеят до днешното освободено от научни предразсъдъци и обществени спънки отношение към литературното наследство. Така огромният историографски и психобиографичен материал, който съдържат литературните анкети, е сам по себе си и оценка за тяхната културно-историчес-